

סימן ז'

קיום שטר מדאורייתא ומדרבנן (ג ע"א)**א. קשיים בביאור הסוגיא**

נאמר בגמרא (ג ע"א):

בדין הוא דבקיום שטרות נמי לא ליבעי, כדריש לקיש, דאמר ריש לקיש: עדים החתומים על השטר - נעשו כמי שנחקרה עדותן בב"ד, ורבנן הוא דאצרוך, והכא משום עיגונא אקילו בה רבנן.

מבואר, ששטר אינו צריך קיום מדאורייתא, אך חכמים חששו לזיוף והצריכו קיום, ובגיטין הקלו משום עיגונא והסתפקו בעד אחד (השליח) שיקיים את הגט על ידי אמירת "בפני נכתב ובפני נחתם".

א. ויש לעיין: לשון הגמרא "בדין הוא דבקיום שטרות נמי לא ליבעי" – אינו מובן. כיון שקיום שטרות אינו מדאורייתא אלא מדרבנן, היה צריך לומר "דקיום שטרות לא ליבעי" ולא "דבקיום שטרות לא ליבעי". מלשון הגמרא משמע שיש שייכות לקיום שטרות מדאורייתא, אלא שיש הבדל בין קיום דרבנן לקיום דאורייתא, וצריך עיון.

ב. רש"י פירש: "נעשה כמי שנחקרה עדותן בבית דין – דלא חציף איניש לזיופי". וצ"ב, מדוע התורה חידשה את הדין של "נעשה כמי שנחקרה עדותן" ואינה מסתפקת בכלל שעדים החותמים על שטר אמת הוא, שהרי אין הם חצופים לזייף שטר!?

הפני יהושע (ד"ה "גמרא בדין הוא") הקשה: חזקה זו דלא חציף איניש לזיופי, היא חזקה המבוססת על רוב בני אדם, שבחזקת כשרים הם. וקשה, כיצד ניתן להוציא ממון על פי חזקה זו, והלא בדיני ממונות אין הולכים אחר הרוב (דהלכה כשמואל בבבא קמא צב ע"ב, דאין הולכים בממון אחר הרוב).

ג. תוספות (כתובות כח ע"א, ד"ה "קיום"), הקשו: כיון דמדאורייתא שטר כשר אפילו שאין עדים המכירים את החתימות, א"כ כל אדם שירצה לזייף יכתוב ויחתום, ויגבה בשטר ממון שלא כדין! ומתרצים התוס' ב' תירוצים:

א. מיירי שהלווה מודה שכתב את השטר אלא שטוען שפרע את החוב, וכסבר האי תנא מודה בשטר שכתבו צריך לקיימו, וחובת קיום זו אינה מדאורייתא אלא מדרבנן.

ב. מדובר שהשטר מקוים על ידי שטר אחר.

התוס' כותבים בסוף דבריהם, כי מהסוגיא בגיטין משמע, שאפילו היכא שאין מכירים את החתימה כלל הוי מדאורייתא כמי שנחקרה עדותן בבית דין. ואם כן, עדיין יש להקשות בסוגיין, כיצד ניתן לסמוך על שטר זה שאין מכירים את החתימות ואין חוששים לזיוף?

ב. דרך ראשונה – ע"פ שיטת רש"י

ביאורו של הפני יהושע בדברי רש"י

הפני יהושע (שם) מבאר את שיטת רש"י, וז"ל:

וכוונתו, דאע"ג דבכל עדות דעלמא, עַד שלא נחקרו עדותן נאמנים לומר 'מבודים היינו', משום דדיבורא בעלמא הוא, ובלא דרישה וחקירה אפשר דאמרי בדדמי, משא"כ בעדים החתומים על השטר, דמעשה גמור הוא, ומש"ה לא מצו כלל לומר 'מבודים היינו'... משא"כ לענין דלא בעי קיום, מנא לן הא מילתא מדר"ל... מבואר, שדברי ריש לקיש מיירי לעניין חזרה בעדותו, אבל מנא לן שניתן להוציא ממון על פי עדות זו?

כיון שרוב בני אדם אינם חשודים לשקר, וכן הוי מלתא דעבידא לאגלווי – ממילא מוציאין ממון, דחשיב כעדות גמורה, ואין יכולים לטעון 'מבודים היינו'.

יש לבאר, כיצד מועילה עדות בשטר להוציא ממון מכוח החזקה דלא חציף איניש לזיופי, וכן כיון דהוי מילתא דעבידא לאיגלווי, והלא כדי להוציא ממון בעינן שני עדים!?

הנתיבות המשפט (סי' מו, ביאורים סק"ה) ביאר כדברי הפני יהושע, דמדאורייתא מהני להוציא ממון על ידי החזקה דלא חציף איניש לזיופי, בצירוף הסברא דהוי מילתא עבידא לאיגלווי.

ולכאורה יש להקשות מדברי הרמב"ם (פ"ז מהל' גירושין ה"ב), שכתב:

בא הבעל, וערער ואמר 'לא גרשתי מעולם, וגט שהובא לה מזוייף הוא' – יתקיים בחותמיו, ואם לא נתקיים ולא נודעו עדיו כלל – תצא והולד ממזר, שהרי אינה מגורשת.

משמע, שגט שאינו מקוים בטל מדאורייתא, וא"כ קשה מסוגיין, שהרי מבואר שמדאורייתא לא בעינן קיום?

וביאר הנתיבות: מדאורייתא שטר אינו צריך קיום, ודי בכוח החזקה דלא חציף איניש ובמילתא דעבידא לאיגלווי. אבל אם לא ניתן לגלות זיופו – חוזר חשש זיוף מדאורייתא, ובעינין קיום. וכן מדויק מלשון הרמב"ם: "ואם לא נתקיים ולא נודעו עדין כלל, תצא והולד ממזר, שהרי אינה מגורשת" – משמע, דדוקא בכה"ג שאין העדים ידועים, חיישינן לזיוף, דלא עבידא לאיגלווי. אבל כאשר לא חיישינן לזיופי, דעבידא לאיגלווי – הגט כשר מדאורייתא ואינו צריך קיום.

ובתוס' בכתובות (צב ע"א, ד"ה "דינא") מבואר, דשטר א"צ קיום מדאורייתא, כיון שהלווה ירא לזייפו פן יכירו בית דין את זיופו.

הוצאת ממון ע"פ סברת "לא חציף"

ועדיין יש לעיין, כיצד מכוח "לא חציף איניש לזיופי", אנו מוציאים ממון?

ביאור הענין טמון בשני כללים הקשורים זה בזה: א. סברת "לא חציף איניש לזיופי שטרא". ב. "עדים החתמים על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותם בבית דין".

והיינו, דסברת "לא חציף איניש" אין בכוחה להוציא ממון, מכיון שכנגד טענת ברי של הנתבע בעינין ראייה ברורה להוציא ממון, ולא סגי בסברא זו. וכן הכלל ש"העדים החתומים על השטר כמי שנחקרה", מצד עצמה אינה הוכחת עדות ברורה, אלא רק מכח סברת "לא חציף איניש". וא"כ, אנו זקוקים לשני העניינים גם יחד: מכח הסתמא דלא חציף איניש לזיופא, אנו מחזיקים את השטר לשטר כשר, וממילא השטר מעיד על כל הכתוב בו, ונמצא שהוצאת הממון נעשית מכח העדות ולא מכח הסתמא.

ולפי זה, ניתן ליישב שאלה נוספת שהקשה הפני יהושע: מדוע הגמ' הוצרכה לדברי ריש לקיש, הרי בלאו הכי ניתן להוכיח ממשנתנו שאין צורך בקיום, שהרי המביא גט בא"י א"צ לומר בפ"נ בפ"נ, ואם נאמר שמדאורייתא בעי קיום, א"כ כיצד מתירים לאשה להנשא בלא קיום הגט, הלא איכא חשש זיוף מהתורה?

מבואר מסוגייתנו, שאין אנו מוכיחים את סברת "לא חציף איניש לזיופי", אלא סוגייתנו עוסקת בהגדרת שטר כעדות, מכח סברת "לא חציף איניש". ולכן אנו נצרכים לדברי ר"ל דחשיב עדות ממש, שהרי ר"ל חידש שעדים החתומים על השטר, אף בלא קיום השטר אין הם יכולים לחזור בהם, דהו"ל "חוזר ומגיד", ומכאן מוכח ששטר שאיני מקויים חשוב כעדות ממש, ולכן דוקא בכה"ג שהבעל דבר מערער וטוען מזויף, ואף על פי כן א"צ קיום מהתורה – אזי מוכח דהוי עדות. אבל כאשר הבעל אינו מערער, כגון בהבאת גט בא"י – ניתן לסמוך על הסתמא דהשטר אינו מזויף, אבל עדיין אין כאן הוכחה דהוי עדות בשטר ללא קיום.

ביאור מחלוקת האחרונים בדין כתב ידו

ע"פ יסוד זה יש לבאר את מחלוקת הש"ך והקצות בדין כתב ידו:

הש"ך (ח"מ סי' מו סק"י) פסק על פי דברי רב שרירא גאון, דבכתב ידו בעינן קיום מדאורייתא, ולא אמרינן "עדים החתומים על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותן בבי"ד".

אך בקצה"ח (שם סק"ה), חלק על הש"ך וז"ל:

וא"כ, בכתב יד הלוה נמי שייך חזקה זו. ועוד, דבלאו הכי צריך לומר דעיקר הטעם הוא, דמן התורה לא חיישינן לזיוף משום חזקה הוא דלא חציף אינש, דליכא למימר טעמא משום דנעשה כנחקרה בב"ד, דא"כ אכתי תיקשי הא לא שבקת חיי לכל בריה מן התורה, וא"כ כל אדם יזיף שטרות בעדים ואנן לא מצרכי ליה קיום משום דנעשה כנחקרה בב"ד... וא"כ בכתב יד הלוה נמי לא חציף אינש לזיפא.

וצ"ע בדברי הש"ך.

הנודע ביהודה (מהדור"ק, אה"ע סי' פה) מיישב, שהטעם דאין שטר צריך קיום משום דלא חציף אינש לזיפוי, אינו מחמת שהוא ירא שבעה"ב יכחיש אותו, אלא מחמת שמתירא שמא יבואו העדים עצמם או עדים אחרים להכחישו שאין זה כתב ידם. אבל כשלא חתומים עדים אלא כתב ידו, לא שייכת סברא זו, ובעינן קיום מהתורה.

אולם ע"פ היסוד לעיל יש ליישב את הש"ך: מצד סברת "לא חציף אינש" אין יכולת להוציא ממון, וכל הטעם דשטר א"צ קיום הוא משום שע"י הסברא ידעינן שיש כאן עדות כמי שנחקרה עדותן בבי"ד, ולכן כתב הש"ך דכל זה דוקא בשטר שיש בו עדים, אבל בכתב ידו, דלא אמרינן "כמי שנחקרה עדותן בב"ד" – הרי זו רק סברא בעלמא בלא כח העדות, ולכן גם מדאורייתא שייכת טענת זיוף ובעי קיום.

ג. דרך שניה – ע"פ שיטת הריטב"א

הריטב"א (ד"ה "בדין הוא") הקשה, מהי הראיה מדברי ר"ל דלא חיישינן לזיוף מדאורייתא, והלא ר"ל מיירי לענין שנחשבת העדות בשטר "עדות שנחקרה", לענין שלא יוכלו העדים לחזור בהם מהעדות, דהוי "חוזר ומגיד", וייתכן דר"ל מיירי דוקא בשטר מקוים, אבל בשטר שאינו מקוים, שיש חשש שמא העדים לא חתמו מעולם אלא מזויף הוא – מניין לנו שא"צ קיום מן התורה?

ותירץ הריטב"א שני תירוצים:

א. אפשר לומר שידוע לאמוראים שריש לקיש עוסק אפילו בשטר שאינו מקוים, כיון שר"ל אמר בסתמא "עדים החתומים בשטר נעשה כמי שנחקרה עדותם בבית דין", ולא אמר בפירוש על שטר מקוים. וא"כ, כשאינו מקוים נחקרה עדותן מן התורה, וכאשר מקוים נחקרה מדרבנן. אך סיים הריטב"א וכתב: "ואינו מחזור".

ב. "והנכון, כמו שתירץ רבינו דמדאמר ר"ל דעדים החתומים על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותן בב"ד אלמא דאלימא מלתא דשטרא וליכא למיחש למיחתם שיקרא בשטרא" – כלומר: כיון שאמר ר"ל ששטר הוא כעדות שנחקרה בבית דין – כוח נאמנותו של השטר הוא חזק ואין חשש שקר בשטר כיון שכל אדם נזהר שלא לעשות שקר בשטר.

וביאר הברכת שמואל (סי' ט), שהטעם שאין העדים יכולים לחזור בהם מהעדות בשטר ולומר שלא דקדקו בדבריהם, הוא משום כח השטר, וכל זמן שאין לו כח בשטר – לא נגמרה עדותם של העדים ויכולים לחזור בהם. וכיון דס"ל לר"ל דאין העדים יכולים לחזור בהם, הרי בכך נגמרה עדותם, וחלה על חתימתן תורת שטר. וכיון שלמדנו מדברי ר"ל שיש על זה תורת שטר, מטעם זה לא חיישינן לשיקרא. מכאן למדנו כלל: כל עדות בשטר שחל עליה תורת שטר – הרי זו כעדות שאין כאן זיוף.

ומכאן ישנו ביאור חדש, דחזקה דלא חציף איניש לזיופי אינה סיבה לכך שאינו יכול לטעון מזויף, אלא זוהי סיבה לכך שיש כאן תורת שטר, ובשטר אין הלווה נאמן לטעון מזויף.

לפי ביאור זה ניתן להסביר את שיטת הש"ך שהובאה לעיל, דבכתב ידו בעינן קיום מהתורה: כיון שמדאורייתא דווקא עדות שיש בה דין שטר ויש בכוחה להוציא ממון, אינה צריכה קיום, דהוי כנחקרה בב"ד, אבל כתב ידו שאינו שטר צריך קיום מהתורה.

ביאור זה מבוסס היטב בדברי רבותינו האחרונים, וכן כתב בקובץ שיעורים (ב"ב אות תקצ), וז"ל:

ופירש רש"י בריש גיטין, דמדאורייתא שטר א"צ קיום דלא חציף איניש לזיופי. וקשה, דא"כ אין זה אלא אנן סהדי ואין לזה כוח עדות? ונראה, דהכוונה דכך הוא דין שטר, דלא ניחוש שמא מזויף, ונסמוך על החזקה דלא חציף איניש, וכוח השטר הוא ככוח העדים ולא אנן סהדי גרידא...

למדנו מדבריו שהתורה חידשה דין שטר, וכוח שטר מכוח חתימת העדים שהם עדות אמת, ואין חשש לזיוף, ומשום כך יכולים להוציא ממון מכוחה.

ד. דרך שלישית – ע"פ שיטת תוס' הרי"ד

תוס' הרי"ד בסוגיין כתב: "ומהדר, בדין הוא דבקיום שטרות נמי לא ליבעי תרי. ע"כ. מדבריו משמע, דמדאורייתא לא בעי תרי. ומבואר, שאין כוונת הגמ' שמדאורייתא א"צ קיום כלל, אלא רק שמדאורייתא א"צ שני עדים לקיום, אלא סגי בעד אחד. וצ"ב, דאי בעי קיום מדאורייתא – כיצד מועיל הקיום ע"פ עד אחד ולא בעי תרי, והלא הוי ע"א בהכחשה?!

ויש לבאר עפ"ד הפני יהושע (בקונטרס אחרון): מדאורייתא א"צ ב' עדים לקיום השטר, אלא סגי בעד אחד, ואע"פ שעד אחד בממון לאו כלום הוא, מ"מ יש לחלק, דהיינו דווקא כאשר העד מעיד על עיקר הממון, כדי להוציא ממון מן המוחזק, אבל כאשר העד אינו מעיד על עיקר הממון, אלא עדותו באה להכחיש טענת מזויף שכנגד השטר, והוצאת הממון מתבצעת ע"י העדים החתומים על השטר דהוי כנחקרה בב"ד, א"כ כיון שעדותו זו באה לאפוקי מטענת מזויף – הו"ל גילוי מילתא בעלמא, ולא מקרי "דבר שבממון", ומהני ע"י עד אחד.

ומצאנו סברא זו בשו"ת הרשב"א (ח"ב סי' שעו; הובא בב"י חו"מ סי' מו), דטעמא דמקיימין שטר שלא בפני בעל דין, מפני שהמקיימים לא על מנה שבשטר הם מעידים, אלא על חתימת העדים.

ולפ"ז ניתן לבאר את לשון הגמ': "בדין הוא דבקיום שטרות נמי לא ליבעי" – לא נכתב "דקיום שטרות לא בעי" כלל, אלא דבעי קיום שטרות ומ"מ לא בעינן ב' עדים אלא סגי בחד.

ה. שיטת הרמב"ם ורבנו אביגדור הכהן

האור זרוע (סי' תשמח) ציין את דברי רבי אביגדור הכהן שכתב:

כל היכא דאתמר בתלמוד "קיום שטרות מדרבנן", מיירי שאין הנתבע טוען 'מזויף', אלא 'פרוע', ומודה בשטר שכתבו צריך לקיימו, דאי טוען 'מזויף' – מדאורייתא בעי קיום.

והקשה האו"ז וז"ל:

נראה בעיני, שהוא שגגה היוצאת מפי השליט, מדפרכינן: "ולרבא דאמר לפי שאין עדים מצויים לקיימן ליבעי תרי?", ומשנינן, ד"בדין הוא דקיום שטרות נמי לא ליבעי כדר"ל, והא התם קאמר 'לא היו דברים מעולם' וטוען טענת מזויף... ושנינן, שאפילו אם יבוא ויאמר כך לא נשגיח בו...

וכן קשה מדברי התוס' בכתובות (כח ע"א, ד"ה "קיום"), שהוכיחו מסוגיין דגם במקום ערעור א"צ קיום מן התורה!¹

ויש לבאר ע"פ דברי הרמב"ם (פ"ז מהל' גירושין ה"ב) שהובאו לעיל:

בא הבעל וערער ואמר 'לא גירשתיה מעולם, וגט שהובא לה מזויף הוא' – יתקיים בחותמיו. ואם לא נתקיים ולא נודעו עדיו כלל – תצא והולד ממזר, שהרי אינה מגורשת.

מבואר מהרמב"ם, שחובת קיום הגט לאחר ערעור הבעל היא מדאורייתא, ואם אינו מקיימו הוולד ממזר ודאי.

וכן מבואר במגיד משנה על אתר, וז"ל:

ונראה שהוא סבור, דאע"ג דקיום שטרות דרבנן, הכא שהבעל מערער וטוען בבריא שמזויף הוא... וחתומת העדים אינה מצויה – העמד אישה על חזקתה דהויא ליה אשת איש.

והקשה הבית שמואל (סי' קמא סק"ע):

וקשה, למה הוולד ממזר ודאי לדעת הרמב"ם... הא קי"ל כריש לקיש, דאמר "עדים החתומים על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותן בבי"ד", והקיום אינו אלא מדרבנן, וא"כ ליכא כאן ספק דאורייתא אלא ספק דרבנן, ולמה כתב שהגט בטל?

וכוונתו לומר, דהרמב"ם ס"ל כרבנו אביגדור, דכאשר הבעל טוען מזויף בעיניו לקיום מהתורה, וריש לקיש לא איירי בכה"ג שהבעל טוען מזויף.

ביישוב שיטת הרמב"ם מצינו את דברי הבית שמואל (בסי' קמב סעיף ב), וזה תורף דבריו:

הרמב"ם סובר דבעיניו קיום מהתורה כפי שהובא לעיל, במקרה שהבעל מערער קודם עדות השליח. אבל בסוגיין איירי שהשליח קיים את הגט ע"י אמירת בפ"נ ובפ"נ, וממילא קדמה עדות השליח לערעור הבעל, ובכה"ג מודה הרמב"ם דא"צ קיום מהתורה. והטעם לכך: "ואז הוי כאילו נתקיים ע"פ ב' עדים ותו אפי' אם מערער לא משגחינן ביה כיון דכבר נתקיים" (לשון הב"ש).

ולכאורה לא מובנת כוונתו. וכן קשה, מאי נפקא מינה בין ערעור לפני אמירת השליח ובין ערעור לאחר אמירת השליח?

¹ ועי' באו"ז שם שהקשה קושיות נוספות.

דברי רבנו אביגדור הובאו בהגהות מרדכי (פסקי קידושין, רמז תקסט), ובתוך דבריו כתב בזה"ל:

וההוא דריש גיטין הכי פירושו: בדין הוא דקיום שטרות לא ליבעי – היכא דליכא הכחשה, כדר"ל דאמר עדים החתומים כו', ורבנן הוא דאצרוך קיום בשאר השטרות בתרי, אפילו היכא דליכא הכחשה, כדר"ל... ואע"ג דקיום הגט, דהיינו בפנו"נ אינו אלא משום חשש דהכחשה, דאם יבוא הבעל ויערער השתא מיהא לא אתי, וליכא הכחשה קמן, אבל היכא דאיכא הכחשה קמן, אפילו מדאורייתא בעי קיום גמור, ואי לא מקיימו – חספא בעלמא.

מבואר מדבריו, שכל נאמנות השליח הוא רק עד שיבוא בעל ויערער, אבל לאחר ערעור הבעל בעי קיום מהתורה ולא מהני עדות השליח. וכן ביאר הש"ך (סי' מו סק"ט) את דבריו, אך הקשה, שהרי מבואר לקמן (ו' ע"ב) דלא מהני ערעור הבעל לאחר אמירת בפ"נ ובפ"נ?

אולם ניתן לבאר את דברי הגמ' ע"פ דברי הבית שמואל דלעיל, דאם קדם השליח ואמר בפ"נ לא מהני ערעור הבעל לאחר מכן.

ועדיין יש מקום לעיין, דאי אמרינן דהיכא דהבעל מערער בעינן קיום מהתורה, א"כ למאי נ"מ בכך שקדמה עדות השליח לערעור הבעל?

כתב הרמב"ם (פ"ז מהל' גירושין הכ"ד):

...אבל אם לא התנה עליה אלא נתן לה גיטה והרי הגט יוצא מתחת ידה – אינה צריכה לומר כלום, והרי היא בחזקת מגורשת, הואיל וגט שבידה כתוב כהלכתו והעדים חתומים עליו, ואע"פ שאין אנו מכירין כתב העדים ולא נתקיים, אין חוששין לה שמא זיפה אותו, שהרי אינה מקלקלת על עצמה. ועוד, שהעדים החתומים על הגט הרי הן כמי שנחקרה עדותן בבית דין עד שיהא שם מערער.

משמע מדבריו, שערעור הבעל מהני מדאורייתא להרע את חזקת השטר ובעינן קיום מן התורה. אולם כל זה רק כאשר נאמנות השטר היא מכח חזקת כשרותו, ולכך מהני ערעורו להרע ולעורר ספק על חזקת הכשרות שבו, וממילא בעינן קיום. אבל כאשר יש שליח האומר בפנו"נ ומהני עדותו כיון ד"מידק דייק" כמבואר בגמ' – א"כ כיון שקדמה עדותו, השטר כשר לא מחמת חזקתו, אלא מחמת עדות השליח, דהוי כבי תרי. וממילא, אם הבעל ערער לאחר עדותו של השליח – לא מהני ערעורו לפגום בשטר. משא"כ אם קדם ערעור הבעל – אין השליח נאמן מדאורייתא, כיון דבכה"ג אין הגט בחזקת כשרות בשעת העדות והו"ל דבר שבערוהו, וקיי"ל (לעיל ב' ע"ב ועוד) דאין דבר שבערוהו פחות משניים (ע"פ דברי הב"ש שהובא לעיל).

וזו כוונת ההגהות מרדכי הנ"ל. הא דאיתא בסוגיין דא"צ קיום מן התורה, היינו קודם ערעור הבעל, כיון דאיכא עדות השליח על שטר המוחזק לן ככשר, א"כ הוי נאמנות מהתורה ותו אין הבעל יכול לערער לאחר מכן.

ומכיון שלגבי השליח איכא סברת "מידק דייק", וכבר כתב הלחם משנה דהוי סברא דאורייתא, ומשום הכי אין הבעל יכול לערער.

לפ"ז מתיישבת היטב שיטת הרמב"ם ורבנו אביגדור:

הגמ' אומרת שקיום שטרות דרבנן היינו דווקא קודם ערעור הבעל, אבל לאחר הערעור בעינן לקיום מהתורה, ולכן כשקדם השליח לערעור מהני עדותו מן התורה, כיון שקודם הערעור איכא חזקת כשרות לגט, ואית ליה נאמנות מן התורה כיון דמידק דייק, ולכן אין ערעור הבעל מועיל ואין כאן ע"א בהכחשה.

למסקנת הדברים למדנו, שהכלל "עדים החתומים על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותן בבית דין" הוסבר בדרכים שונות:

- א. מצד הסברא דלא חציף איניש (רש"י).
- ב. מצד כוח השטר ונאמנותו (ריטב"א).
- ג. כיון דסגי רק בעד אחד לקיומו ולא בעינן שנים (תוס' ר"ד).
- ד. מצד חזקת כשרותו בצירוף עדות שליח (רמב"ם ורבינו אביגדור).